

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК: 349.2

*Іншин М. І.,
член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
заслужений юрист України*

ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗІ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ

У статті проаналізовано особливості нормативно-правового регулювання звільнення зі служби в поліції. Наводиться перелік підстав звільнення, порядок, а також визначено їх сутність та особливості. Формулюються пропозиції щодо усунення виявлених недоліків нового законодавства.

Ключові слова: звільнення; служба в поліції; поліцейський; недоліки; пропозиції.

В статье проанализированы особенности нормативно-правового регулирования увольнения со службы в полиции. Приводится перечень оснований для увольнения, порядок, а так же определены их сущность и особенности. Формулируются предложения по устранению выявленных недостатков нового законодательства.

Ключевые слова: увольнение; служба в полиции; полицейский; недостатки; предложения.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена створенням нового органу виконавчої влади – Національної поліції України, що безумовно потребує комплексного наукового дослідження нормативно-правового регулювання діяльності поліції, зокрема, трудових прав працівників органу, які є гарантією професійності й компетентності кадрового забезпечення поліції. Відсутність досліджень за обраним напрямком щодо новітнього законодавстві підкреслює новизну даної наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема є предметом досліджень багатьох сучасних науковців, які досліджували окремі аспекти даної проблеми. Найбільш значними, серед сучасних наукових розробок, присвячених проблемам правоохоронних органів є праці вчених В. Авер'янова, М. Баймуратова, В. Батанова, І. Дробуш, С. Ківалова, В. Колпакова, М. Орзіха, В. Погорілка, Ю. Тодики, О. Фрицького, В. Шкарупи, В. Шаповала та інших.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз особливостей

нормативно-правового регулювання звільнення зі служби в поліції відповідно до Закону України «Про Національну поліцію». Для досягнення поставленої мети проаналізовано Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про державну службу», а також нормативно-правові акти, які регулюють діяльність служби у поліції.

Виклад основного матеріалу.

Закон України «Про Національну поліцію» передбачає перелік підстав звільнення зі служби з поліції. Умовно ці підстави можна поділити на:

1) ті, що залежать від волі поліцейського:

- за власним бажанням;
- у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави;
- у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);
- через службову невідповідність.

2) ті, що не залежать від волі поліцейського:

- через закінчення строку контракту;
- через хворобу - за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;
- за віком - у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;
- у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів.

3) ті, що є наслідком порушення встановлених норм чи правил проходження служби, а також іншого порушення законодавства:

- у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звіль-

нення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

- у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення;

- у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі [1].

Розглянемо кожну з підстав звільнення зі служби в поліції більш детально.

У зв'язку із закінченням строку контракту. У Законі для кожної категорії посад у поліції встановлений конкретний строк перебування на службі в поліції. Крім того, для деяких категорій посад строк призначення встановлюється одноразово, а для інших передбачене право продовження такого строку. Так, Законом встановлено наступні строки перебування на службі в поліції:

- з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу заключається контракт строком на два роки без права продовження;

- з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських строк дорівнюється періодом навчання;

- із заступниками керівників територіальних органів поліції та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ - на термін три роки з правом продовження контракту на той самий термін;

- із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції, ректорами (керівни-

ками) вищих навчальних закладів - строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років;

- з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років [1].

Як бачимо, для деяких категорій посад законодавцем закріплено право вирішувати чи продовжити строк перебування на службі чи навпаки припинити. Проте, умови й порядок реалізації такого права нормативно не встановлено, що не може в повній мірі гарантувати таке право. У зв'язку з цим, доцільно нормативно визначити порядок продовження строку контракту шляхом внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію».

Через хворобу. Звільнення в такому випадку відбувається виключно на підставі рішення медичної комісії про непридатність до служби в поліції. Поліцейські зобов'язані щороку проходити комплексний медичний огляд, а за необхідності – цілковиті медичні огляди, психофізіологічні обстеження і тестування в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України [1]. Так, відповідно до Порядку проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими [2], при виявленні у особи, яка пройшла профілактичний медичний огляд, хвороб, що є протипоказанням до виконання робіт, розладів психіки та поведінки, що можуть визначити її непридатність до подальшої служби, а також таких, що обумовлені уживанням психоактивних речовин, що можуть впливати на її придатність до подальшої служби, керівнику органу поліції направляється інформація

про поліцейського, який за станом здоров'я потребує направлення на огляд до медичної комісії закладу охорони здоров'я МВС для визначення його придатності до подальшої служби.

За віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції. Законом встановлено, що поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, середнього і вищого складу поліції включно до підполковників, залежно від присвоєних їм спеціальних звань, перебувають на службі до досягнення ними 55 років, а полковники, генерали поліції - 60 років. При досягненні встановлено вікового цензу поліцейські мають бути звільнені з посади. Поряд з цим, поліцейські, які мають високу професійну підготовку й досвід практичної роботи на займаній посаді та при умові визнання їх придатними до служби за станом здоров'я, мають право залишитися на службі, але не більше ніж на 5 років, а у виняткових випадках такий строк може бути продовжений ще на 5 років. Слід зазначити, що право продовження служби понад граничного віку не передбачає обов'язкового дотримання терміну продовження, а тому поліцейський має право звільнитися зі служби до закінчення строку.

У зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів. Дана підстава звільнення має свій порядок. Звільненню у даному випадку передують попередження про можливе звільнення за два місяці. У встановлений двомісячний строк поліцейському може бути запропонована інша посада в будь-якому органі поліції з урахуванням досвіду

роботи, освітнього рівня, стану здоров'я, ставлення до виконання службових обов'язків. Звільнення за таких умов також допускається у випадку, коли працівник поліції знаходиться у відрядженні. Таке звільнення здійснюється за рішенням керівника державного органу, установи, організації з подальшим направленням їх у розпорядження поліції. Цей пункт й обов'язок роботодавця щодо попередження про звільнення сприяє захисту права особи на працю. Проте, на нашу думку, положення про те, що перебування поліцейського, посада якого скорочена, на лікарняному чи у відпустці не перешкоджає його призначенню на іншу посаду або звільненню зі служби в поліції за умови його персонального у письмовій формі попередження у встановлений законом строк є порушенням конституційного права людини на працю.

По-перше, звільнення за таких обставин допускається лише у разі, якщо поліцейського не можна перевести на іншу посаду відповідно до його кваліфікації або якщо він відмовляється від такого переведення. По-друге, дане положення суперечить вимогам Кодексу Законів про працю. Так, трудовим законодавством не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності, крім випадків нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців підряд внаслідок тимчасової непрацездатності, не рахуючи відпустки по вагітності і родах, якщо законодавством не встановлений триваліший строк збереження місця роботи (посади) при певному захворюванні, а також у період перебування праців-

ника у відпустці. Таке звільнення можливо лише при повній ліквідації підприємства, установи, організації [3]. Крім того, відповідно до Закону України «Про державну службу» процедура вивільнення державних службовців визначається законодавством про працю. Наявність спеціального законодавства щодо регулювання діяльності поліції не виключає того, що трудові правовідносини із поліцейськими підпадають під дію Кодексу Законів про працю. Також слід зазначити, що при звільненні за таких обставин державним особам надається право поворотного прийняття на службу, за умови відповідної кваліфікації протягом шести місяців з дня звільнення, якщо він був призначений на посаду в цьому органі за результатами конкурсу.

Через службову невідповідність. Службова невідповідність встановлюється проведенням атестації з урахуванням професійних й особистих якостей. Мета атестації полягає в проведенні оцінки ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, фізичної підготовки поліцейських на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри. Атеставання проводиться атестаційними комісіями органів (закладів, установ) поліції, що створюються їх керівниками. Порядок проведення атеставання, регулюється Інструкцією про порядок проведення атеставання поліцейських [4]. При прийнятті рішень стосовно поліцейського повинні враховувати такі критерії: 1) повнота виконання функціональних обов'язків (посадових інструкцій); 2) показники службової діяльності; 3) рівень тео-

ретичних знань та професійних якостей; 4) оцінки з професійної і фізичної підготовки; 5) наявність заохочень; 6) наявність дисциплінарних стягнень; 7) результати тестування; 8) результати тестування на поліграфі (у разі проходження).

У зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом. Нажаль, такий Статут знаходиться в стадії проекту й не має законної сили щодо регулювання питань дисциплінарної відповідальності поліцейських. Дане питання сьогодні регулюється Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України [5]. З метою з'ясування всіх обставин дисциплінарного проступку призначається службове розслідування, яке має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення. У разі необхідності цей термін може бути продовжено, але не більш як на один місяць. При визначенні виду дисциплінарного стягнення мають враховуватися тяжкість проступку, обставини, за яких його скоєно, заподіяна шкода, попередня поведінка особи та визнання нею своєї вини, її ставлення до виконання службових обов'язків, рівень кваліфікації тощо. Також слід додати, що звільнення з таких причин є винятковим видом дисциплінарного стягнення й може бути накладено у разі порушення присяги, виявлення неповаги до держави, державних символів України та Українського народу, переви-

щення службових повноважень (при умові відсутності складу злочину або адміністративного правопорушення), використання повноважень в особистих інтересах або в особистих інтересах інших осіб, поява на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, а також у разі прийняття державним службовцем необґрунтованого рішення, що заподіяло шкоди державному чи комунальному майну (при умові відсутності складу злочину або адміністративного правопорушення).

Слід звернути увагу на проблему визначення правового змісту та правильного застосування таких підстав як недотримання присяги публічного службовця, виявлення неповаги до держави, державних символів України та Українського народу. У законодавстві немає чіткої позиції щодо визначення кола зобов'язань, за невиконання чи неналежне виконання яких до особи можна пред'явити вимогу щодо припинення державної служби на підставі зазначених підстав. Аналіз судової практики дає підстави дійти висновку, що звільнення за таких умов не можна вважати дисциплінарним стягненням, оскільки в цих випадках обов'язком керівника перед державою є беззаперечне звільнення службовця. При цьому необхідно зауважити, що дисциплінарні стягнення до державного службовця застосовуються за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних із проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, де він працює.

За власним бажанням. Право звільнення за власним бажанням гарантоване кожному й є особистим волевиявленням працівника. Особа, що прийняла рішення про звільнення, зобов'язана попередити про це суб'єкта призначення у письмовій формі не пізніше як за 14 календарних днів до дня звільнення. Законом заборонено вжиття будь-яких дій, що мають на меті запобігання звільненню.

У зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій). Законодавство не містить порядку звільнення за таких обставин. Вважаємо, що мова йде про наступні випадки: 1) зарахування поліцейських курсантами, слухачами денної форми навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських; 2) відрядження (прикомандирування) до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади (закладів, установ) або органів місцевого самоврядування на час виконання відповідних повноважень на постійній основі із залишенням їх на службі в поліції. В обох випадках поліцейські звільняються з посад і зараховуються в розпорядження наказами керівників, уповноважених призначати на такі посади, але при цьому поліцейські не втрачають права повернення до служби у поліції. Настання зазначених випадків є підставою їх звільнення із штатних посад, які вони займають в органах поліції.

У зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі. Даний пункт є антикорупційним засобом. Відповідно до Закону України «Про

запобігання корупції» [6], поліцейські не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам. При прийнятті на службу в поліцію, особа зобов'язана повідомити керівництво органу, на посаду в якому вона претендує, про працюючих у цьому органі близьких їй осіб. У разі виникнення таких обставин, відповідні особи, близькі їм особи повинні вжити заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк. Не виконання даної вимоги тягне за собою: 1) переведення на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування; 2) притягнення до дисциплінарної відповідальності, яке тягне звільнення; 3) звільнення, у разі неможливості переведення.

У разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення. Ключовим моментом у даному випадку є встановлення факту скоєння корупційного або кримінального правопорушення виключно за вмотивованим рішенням суду. Так, настанню наслідків у вигляді звільнення передують відсторонення особи від виконання службових обов'язків, якій повідомлено про підозру у скоєнні злочину до закінчення розгляду справи судом. Рішення про відсторонення виносить керівник поліції. Звільнення на зазначеній підставі тягне за собою обмеження або заборону щодо права займатися діяльністю пов'язаною з виконанням функцій держави, або місцевого самоврядування.

У зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави.

Припинення громадянства є особистим волевиявленням особи. Факт зміни громадянства само по собі є об'єктивною підставою звільнення зі служби в поліції, оскільки особа, яка знаходиться на державній службі, не може бути громадянином іншої держави. Проте, у законодавстві не вказано обмежень щодо набуття державними службовцями, зокрема, поліцейськими подвійного громадянства. Як справедливо зазначає Д. Шпенюв: «... в Україні діє принцип єдиного громадянства, однак, в силу колізій законодавства різних країн, особа може мати подвійне громадянство. Тому, ... дану підставу необхідно перефразувати: «припинення громадянства України або набуття громадянства іншої держави без припинення громадянства України»» [7, с. 76].

Висновки. Підводячи підсумок дослідження, слід сказати, що в цілому порядок й умови звільнення зі служби в поліції є достатньо врегульованими. Проте, в ході паралельного аналізу підстав звільнення державних осіб (слід зауважити, що відповідно до зазначеного далі закону – поліцейські є державними особами), встановлених Законом Украї-

ни «Про державну службу», доходимо до висновку, що перелік підстав звільнення встановлених для поліцейських не є вичерпним. Крім того, у Законі України «Про Національну поліцію» підстави звільнення не мають чіткого згрупування, оскільки деякі підстави звільнення зазначаються окремо. У зв'язку з цим, вважаємо за потрібне включити до переліку підстав звільнення зі служби в поліцію наступне: 1) у разі смерті поліцейського; 2) у разі обрання на виборну посаду до органу державної влади або органу місцевого самоврядування з дня набуття повноважень; 3) визнання поліцейського безвісно відсутнім чи оголошення його померлим; 4) набрання законної сили рішенням суду про визнання поліцейського недієздатним або про обмеження його дієздатності; 5) у разі застосування заборони, передбаченої Законом України «Про очищення влади»; 6) у разі незгоди поліцейського на продовження проходження служби у зв'язку із зміною істотних умов служби у поліції; 7) у разі порушення обмежень, пов'язаних зі службою в поліції; 8) прийняття резолюції недовіри.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Порядок проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) поліцейськими від 31 груд. 2015 р. № 1663/28108, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України 10.12.2015 № 1561. URL.: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кодекс Законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50.
4. Інструкція про порядок проведення атестування поліцейських від 18 листоп. 2015 р. № 1445/27890, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України 17.11.2015 № 1465. Офіційний вісник України. 2015. № 90. Ст. 3073.
5. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 № 3460-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 29. Ст. 245.

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

7. Шпенюв. Д. Адміністративно-правовий механізм звільнення суддів з посади в Україні. Публічне право. 2014. № 4 (16). С. 73–79.

M. Inshyn,

PhD, correspondent member of the National Academy of Law of Ukraine, Professor, Head of the Chair of the Labour Law and Social Protection Law of the Kyiv National Taras Shevchenko University, honoured lawyer of Ukraine

GROUND FOR DISMISSAL OF THE POLICE PERSONNEL

In the article it is analyzed the features of the normative and legal regulation of dismissal from the police service. A list of grounds for dismissal, the procedure, peculiarities and essence of dismissal from the police forces have been provided in the article. Propositions are made in order to eliminate shortcomings and gaps in the new legislation.

It has been defined the problem of determining the legal status and correct application of the grounds for the dismissal, in particular the fact of breaking the oath of the public official, non-respect to the State and state symbols of the Ukrainian people. The current legislation has no strict list of the obligations, which are obligatory for the state officials. If they do not fulfill such obligations, they would be demanded to stop their state service for the above mentioned acts.

The analysis of the judicial practice demonstrates that in such cases the dismissal can not be considered as the disciplinary punishment, as the chief of the corresponding state body is obliged to dismiss the state official in such cases. It is necessary to mention that the disciplinary punishments are applied to the state officials in the following cases: if they do not fulfill or fulfill improperly their service obligations; for the abuse of their authority; for not following the restrictions related to their state service; for the acts, which defame him/her as the state servant or discredit the state body, where the official is employed.

It has been cleared up that the order and conditions of dismissal of the police officials are enough regulated. The analysis of the grounds for dismissal of the state servants (policemen are considered as the state officials (according to the below mentioned law), which are envisaged by the Law of Ukraine "On the State Service", has been done. Nevertheless, the list of the grounds for the policemen dismissal is not completed yet. Besides, in the Law of Ukraine "On the National Police" some grounds are not strictly united in groups (some of the, are shown separately). That is why we propose to include in the list of the grounds for the policemen dismissal the following: 1) in case of their death; 2) since the day of obtaining the authority, if a policeman is elected to the body of state power or self-governance; 3) if a policeman is officially declared as a missing out or dead; 4) if the court decision concerning his/her full or partial incompetence comes into force; 5) if his/her employment

is not possible according to the Law of Ukraine "On Lustration"; 6) if a policeman does not want to continue the employment, because the conditions of the police service have substantially changed; 7) if a policeman does not follow the rules and restrictions of the police service; 8) if the resolution on mistrust is approved.

Key words: *release; police service; police; disadvantages; suggestions.*

Надійшла до редакції 12.10.2017